

УДК 322.122

<https://doi.org/10.32342/2074-5362-2024-1-36-5>

Г.Б. НІКОЛЕНКО,

*аспірант Уманського національного університету садівництва,
м. Умань (Україна)*

<https://orcid.org/0009-0000-9316-866X>

В.Г. СТОРОЖУК,

*аспірант Уманського національного університету садівництва,
м. Умань (Україна)*

<https://orcid.org/0009-0005-3883-7636>

ОСНОВНІ ОЗНАКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ПРИЧОРНОМОРСЬКОГО ЕКОНОМІЧНОГО РАЙОНУ

У статті досліджено основні ознаки забезпечення конкурентоспроможності територіальних громад Причорноморського економічного району. Охарактеризовано інституційні засади розвитку територіальних громад в умовах реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні на засадах децентралізації. Окреслено ознаки конкурентоспроможності об'єднаних територіальних громад на вертикальному та горизонтальному рівні. Визначено, що по вертикалі конкурентоспроможність на регіональному рівні зумовлюється здатністю ефективно використовувати власний потенціал та ресурси, бути на перших місцях в соціально-економічному розвитку регіону, тоді як на національному рівні – успішно конкурувати з іншими громадами за певним видом діяльності. Горизонтальний вимір конкурентоспроможності передбачає здатність громади використовуючи власні соціально-економічні можливості із мінімальним залученням зовнішніх ресурсів шляхом зменшення витрат енергоресурсів, покращення якості житлово-комунальних послуг, створення нових робочих місць, підтримці малого та середнього бізнесу, підготовці кадрів та залученню сторонніх спеціалістів, ефективного використання земельних та природних ресурсів. Проаналізовано ознаки конкурентоспроможності громад Причорноморського економічного району за вертикальними та горизонтальними критеріями. Наведено приклади успішної реалізації територіальними громадами заходів підвищення їх конкурентоздатності шляхом оптимізації використання доступних внутрішніх ресурсів. Окреслено основні проблеми та перешкоди забезпечення конкурентоспроможності територіальних громад досліджуваного регіону в умовах повномасштабної війни. Запропоновано ключові заходи, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності територіальних громад Причорноморського економічного району в сучасних умовах.

Ключові слова: *конкурентоспроможність, конкурентні переваги, територіальна громада, Причорноморський економічний район, децентралізація*

JEL classification: *O18, O13, R10, R58*

The main features of ensuring the competitiveness of territorial communities of the Black Sea Economic Region are considered in the article. The institutional framework for the development of territorial communities in the context of the reform of local self-government and territorial organization of power in Ukraine on the basis of decentralization

is characterized. The signs of competitiveness of united territorial communities at the vertical and horizontal levels are outlined. It is determined that the vertical competitiveness at the regional level is determined by the ability to effectively use its own potential and resources, to be in the forefront of the socio-economic development of the region, while at the national level – to successfully compete with other communities in a particular type of activity. The horizontal dimension of competitiveness implies the ability of a community to use its own socio-economic opportunities with minimal involvement of external resources by reducing energy costs, improving the quality of housing and communal services, creating new jobs, supporting small and medium-sized businesses, training and engaging third-party specialists, and efficient use of land and natural resources. The signs of competitiveness of communities in the Black Sea Economic Region by vertical and horizontal criteria are analyzed in the article. Examples of successful implementation by territorial communities of measures to increase their competitiveness by optimizing the use of available internal resources are provided. The main problems and obstacles to ensuring the competitiveness of the territorial communities of the studied region in the context of a full-scale war are outlined. The main ones are: damage to the industrial and social infrastructure of the region, due to the occupation and active hostilities, regular attacks on sea and river ports, mining of the Black Sea, export blockade, destruction of recreational potential, as well as the environmental disaster caused by the explosion of the Kakhovka hydroelectric power plant, etc. The key measures aimed at increasing the competitiveness of the territorial communities of the studied district are proposed, in particular: improving the human resources potential in the system of management of the development of territorial communities; promoting the development of competitive positions of the real sector of the district's economy; carrying out systematic work to create new jobs; aiming entrepreneurs to create industries with higher added value; introducing modern energy-saving technologies, rational use of natural resources, etc.

Keywords: *competitiveness, competitive advantages, territorial community, Black Sea economic region, decentralization*

JEL classification: *O18, O13, R10, R58*

Постановка проблеми. В умовах адміністративно-територіальної реформи та фінансової децентралізації соціально-економічний комплекс України потребує вирішення складних реформаційних завдань. Нині трансформація інституту самоврядування передбачає делегування державних повноважень місцевим органам влади, можливості реалізації яких підкріплені наявністю відповідного управлінського апарату та більшою бюджетною незалежністю, а також актуалізує питання стимулювання розвитку об'єднаної територіальної громади.

Загальна мета розвитку територіальних громад полягає в покращенні соціально-економічних та екологічних умов функціонування територій. При цьому формування фінансово спроможних об'єднаних територіальних громад (ОТГ), здатних гарантувати високі показники розвитку, можливе лише за умови підвищення їх конкурентоспроможності у виробничо-економічній, соціальній та екологічній сферах. З огляду на це, актуальним є дослідження чинників, що сприяють підвищенню конкурентоспроможності ОТГ та розроблення дієвих механізмів економічної розбудови на місцевому та регіональному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань соціально-економічного розвитку окремих територій України з процесом зміни адміністративного устрою та реформи децентралізації, зокрема з огляду

на їх конкурентні переваги, приділяли увагу чимало вітчизняних дослідників. Соціально-економічну сутність критеріїв конкурентоспроможності об'єднаних територіальних громад та факторів її підвищення визначали С.В. Захарченко [1], С.М. Кольба [2], Т.М. Королюк, О.Р. Мазуренок, С.М. Співак [3], О.О. Подзізей [4; 5]. Особливості розвитку Причорноморського економічного району вивчали І.О. Іртищева [6], У.Л. Сторожилова [7] та ін. Аналіз конкурентоспроможності Причорноморського регіону здійснювала Т.В. Порудєєва [8]. Разом із тим, можливості сучасного етапу розвитку економічних систем на рівні окремих територій істотно залежить від особливостей проведення адміністративних змін, бюджетної децентралізації та ефективного менеджменту на рівні ОТГ. Тому, на наш погляд, потребує поглибленого розгляду питання формування конкурентоспроможності об'єднаних територіальних громад в Україні.

Метою статті є дослідження основних ознак забезпечення конкурентоспроможності територіальних громад Причорноморського економічного району.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Адміністративно-територіальна реформа та децентралізація існуючої системи органів місцевого самоврядування в Україні, потребує створення нової системи економічних відносин на рівні об'єднаних територіальних громад (ОТГ). Діюча модель місцевого самоврядування взагалі не передбачала створення конкурентного середовища та умов для всебічного розвитку економічних, соціальних, екологічних та інфраструктурних показників розвитку ОТГ. Створення фінансово спроможних громад з сучасними механізмами конкурентної боротьби має створити умови економічного зростання ОТГ. Дослідження ознак (особливостей) конкурентоспроможності ОТГ з урахуванням особливостей природно-економічних регіонів України, зокрема Причорноморського економічного району, дасть можливість розробити та запропонувати сучасний механізм формування фінансово спроможних громад з урахуванням особливостей та переваг регіонів нашої держави.

Результати дослідження. В Україні процес децентралізації розпочато 2014 р. з прийняттям Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, Законів України «Про співробітництво територіальних громад», «Про добровільне об'єднання територіальних громад», змін до Бюджетного і Податкового кодексів – щодо фінансової децентралізації [9].

Цей процес дозволив формувати відповідно до положень Європейської хартії місцевого самоврядування значний дієвий і спроможний інститут місцевого самоврядування на базовому рівні – об'єднані територіальні громади (ОТГ).

У 2020 р. Постановою кабінету міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695 затверджена Державна стратегія регіонального розвитку (Стратегія) на 2021-2027 рр. Вона визначає генеральний вектор сталого розвитку регіонів та покликана скоригувати нові виклики, «які постали перед Україною протягом останніх семи років і суттєво впливають на ситуацію в регіонах, а також на якість життя жителів міст і сіл» [10].

Стратегія констатує той факт, що «в Україні створено юридичну основу та запроваджено нові підходи для стратегічного планування та фінансування регіонального розвитку. Реформа місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні на засадах децентралізації створила, нові можливості для розвитку територіальних громад. Бюджетна децентралізація спричинила суттєвий перерозподіл бюджетних ресурсів на користь місцевого самоврядування».

Незважаючи на це, реальної конвертації нових можливостей для розвитку територіальних громад та регіонів, не відбулося.

Стратегія зазначає, що до кінця не були використані можливості впроваджених реформ, не вдалося суттєво покращити якість життя людей незалежно від місця їх проживання. Саме тому першочерговими завданнями нової регіональної політики «є прискорення економічного зростання регіонів, підвищення їх конкурентоспроможності на основі ефективного використання внутрішнього потенціалу, створення нових робочих місць, покращення зайнятості населення» [10].

Конкурентоспроможність територіальної громади, складається з наступних ознак: географічне положення; площа та кількість населення з урахуванням демографічного стану; структура економіки регіону (аграрне спрямування, промислове, рекреаційне); бюджетна самодостатність; соціальна інфраструктура; транспортна та виробнича інфраструктура; наявність природних ресурсів; спроможність регіонального менеджменту забезпечити розвиток конкурентоспроможності громади [1].

З урахуванням викладених ознак, слід відзначити, що конкурентоспроможність громад може аналізуватися по двом векторам розвитку: вертикальному та горизонтальному.

По вертикалі конкурентоспроможність на регіональному рівні визначається здатністю ефективно використовувати власний потенціал та ресурси, бути на перших місцях в соціально-економічному розвитку регіону. На національному та зовнішньому ринку, за певним видом діяльності успішно конкурувати з іншими громадами.

По горизонтальному – здатність громади використовуючи власні соціально-економічні можливості, стати самодостатньою при мінімальному залученні зовнішніх ресурсів, зокрема коштів державного бюджету, шляхом зменшення витрат енергоресурсів, покращення якості житлово-комунальних послуг, створення нових робочих місць, підтримці малого та середнього бізнесу, підготовці кадрів та залученню сторонніх спеціалістів, ефективного використання земельних та природних ресурсів.

Аналіз основних показників конкурентоспроможності Причорноморського району у вертикальному вимірі у 2021 р. (табл. 1) засвідчив, що він має значний ресурсний, трудовий, виробничий та зовнішньоекономічний потенціал. Зокрема територія району займає 15% від загальнонаціональної. Чисельність населення областей, що входять до його складу налічує 11% (4444,8 тис. осіб) від загального показника по Україні. При цьому частка робочої сили регіону сягає 12% (2063 тис. осіб), так само як і кількість господарюючих суб'єктів (юридичних осіб).

Таблиця 1

Основні показники розвитку конкурентоспроможності Причорноморського економічного району у 2021 р. у вертикальному вимірі

Показник	Миколаївська область	Одеська область	Херсонська область	Частка регіону у загальному показнику по Україні, %
Територія, млн га	2,46	3,33	2,85	15
Населення, тис. осіб	1091,8	2351,4	1001,6	11
Робоча сила, тис. осіб	526,0	1056,2	480,8	12
Валовий регіональний продукт, млн грн	96648	220242	68467	9
Кількість суб'єктів господарювання (юридичних осіб), од.	51058	89692	29574	12
Обсяг реалізованої промислової продукції, млн грн	83745,0	84687,4	36382,9	4
Посівні площі, тис. га	1607	1855	1488	17
Виробництво зернових і зернобобових культур, тис. т	3925	5105	3529	15
Виробництво винограду, тис. т	17,8	169,0	9,2	74
Виробництво овочевих культур, тис. т	630	241	1231	21
Обсяг експорту товарів, млн дол. США	3457,1	1697,8	412,8	8
Обсяг експорту послуг, млн дол. США	557,2	946,6	35,4	12
Обсяг імпорту товарів, млн дол. США	1194,0	2311,1	267,1	5
Обсяг імпорту послуг, млн дол. США	31,1	535,6	28,3	7

Джерело: [11].

У районі добре розвинене сільське господарство, адже частка посівних площ у ньому дорівнює 17% (4950 тис. га) від національного показника. Обсяг виробництва зернових і зернобобових культур у 2021 р. становив 12559 тис. т, що становить 15% від загального виробництва сільськогосподарських культур в Україні. Проте найбільшу долю Причорноморський район займає у виробництві винограду – 74% або 196 тис. т з 264,1 тис. т по країні, а також овочевих культур – 21% чи 2102 тис. т з 9935 тис. т всього. Відповідно, в регіоні сконцентровано близько 90% виробництва вина та половина консервної промисловості України, що робить його лідером у розвитку харчової індустрії. У регіоні також добре розвинене виробництва олій, борошна та хлібо-пекарських виробів.

Крім того, у 2021 р. регіон нарощував потужний розвиток портового та рекреаційного господарства, що зумовлено наявністю морегосподарського та портово-промислового комплексів, значними транзитними можливостями, а також природно-кліматичними умовами, сприятливими для розвитку туристичної галузі [12].

Наявність різного транспортного сполучення регіону позитивно впливає на можливості реалізації зовнішньоекономічної діяльності. Загалом експорт товарів в послуг, реалізований областями району, у 2021 р. сягнув відповідно 8% (5567,7 млн дол. США) і 12% (3772,2 млн дол. США) від національного рівня. Натомість імпорт товарів і послуг був значно меншим – товарів було ввезено на 5% (1533,2 мон дол. США) від загального показника по Україні, а послуг – 7% (595 млн дол. США). У результаті сальдо зовнішньої торгівлі товарами сягнуло +4034,5 млн дол. США, послугами – +3177,2 млн дол. США.

Попри це, частка Причорноморського економічного району у валовому внутрішньому продукті України сягає 9%, а середній рівень валового регіонального продукту району у розрахунку на одного мешканця на 19% менше усередненого по країні показника, що свідчить про недостатньо ефективне використання наявного потенціалу, ресурсів та потребує підвищення конкурентоспроможності.

Щодо горизонтального виміру конкурентоспроможності району (табл. 2), можна сказати, що за рівнем територіальних громад та кількістю населених пунктів він займає десяту частину від їх кількості в Україні. При цьому частка фінансово-бюджетного забезпечення також дорівнює 10% від зведеного бюджету.

Таблиця 2

Основні показники розвитку конкурентоспроможності Причорноморського економічного району у 2021 р. у горизонтальному вимірі

Показник	Миколаївська область	Одеська область	Херсонська область	Частка регіону у загальному показнику по Україні, %
Кількість районів	4	7	5	13
Кількість громад	52	91	49	13
Кількість населених пунктів	911	1173	698	10
Доходи (враховуючи трансферти)	14598,8	32863,7	13366,5	10
Видатки (враховуючи трансферти)	14374,6	28957,8	13095,0	10
Профіцит бюджету (+), грн	224,2	3905,9	271,5	-
Частка власних доходів місцевих бюджетів у загальному обсязі, % ¹	67,9	71,5	57,2	-5 ²
Частка видатків на утримання органів місцевого самоврядування у видатках загального фонду, % ¹	12,3	10,6	11,5	1 ²
Обсяг капітальних видатків на одного мешканця, грн ¹	1038,6	1934,1	1264,4	-408 ²

Джерело: сформовано авторами за [13;14].

¹ дані за січень-листопад 2021 р.

² різниця середнього показника регіону від середнього значення по Україні.

Щодо ефективності використання фінансових ресурсів, позитивним є те, що у 2021 р. у регіоні спостерігався профіцит бюджету в областях Причорноморського району. Хоча частка власних доходів ОТГ у середньому по Причорноморському району була на 5 в.п. менше від середнього по країні показника, за винятком Одеської області, де цей індикатор сягнув 71,5% проти 70,5% в Україні. Натомість частка видатків на утримання органів місцевого самоврядування у видатках загального фонду бюджету району на 1 в.п. перевищувала середнє значення по країні. Така динаміка свідчить про раціональне використання фінансових ресурсів місцевого бюджету, що спрямовуються на утримання адміністративного апарату, а не на розвиток місцевого соціально-економічного потенціалу. Це теж підтверджує рівень капітальних інвестицій на одного мешканця ОТГ Причорноморського району, який на 408 грн менше, ніж усереднено по країні – 1412,4 грн проти 1820,2 грн.

Загалом, слід зазначити, що за певними ознаками ОТГ Причорноморського економічного району вже зараз можуть конкурувати з багатьма громадами України та сусідніх держав [15]. Проте, незважаючи на всі можливості, конкурентоспроможність громад залишається на досить низькому рівні. На нашу думку, це пов'язано з низьким рівнем кадрового потенціалу, однією із важливих ознак конкурентоспроможності громад. Менеджменту базового рівня органів місцевого самоврядування дуже важко орієнтуватися в швидкоплинному розвитку сучасного світу, оперативно приймати управлінські рішення, відслідковувати зміни в законодавстві. Фінансово сильні та конкурентоспроможні ті громади, які мають якісний управлінський менеджмент. Чорноморська ОТГ Миколаївського району Миколаївської області, враховуючи, що плата за енергоносії займає значну частину бюджетних витрат, за останні п'ять років провела реконструкцію двох шкільних котелен. Перевівши їх на опалення солом'яно, що дало можливість повністю відмовитись від використання природного газу та зекономити значні кошти. У цій ОТГ вдало використовують унікальні природно-кліматичні умови Причорномор'я. На її території створена сімейна виноробня «Бейкуш». Маючи всього 11 га виноградників продукція цієї виноробні стала відома далеко за межами нашої держави. ОТГ отримала додаткові робочі місця та надходження до місцевого бюджету, адже податок на доходи фізичних осіб (ПДФО), плата за землю головні джерела доходів місцевого бюджету [16; 17].

Снігурівська ОТГ Баштанського району Миколаївської області, Шевченківська ОТГ Миколаївського району Миколаївської області тісно співпрацюють з ФГ «Органік Системс» (Група Компаній «Агрофьюжн»), яка створила на їх території два комплекси по переробці та збереженню сільськогосподарської продукції (томатів). Підприємство не тільки створило додаткові робочі міста, але і вкладило значні кошти в розвиток соціальної сфери громад. Завдячуючи цьому ОТГ стали фінансово спроможними [18; 19].

Проте з початком повномасштабної війни з 2022 р. саме Причорноморський економічний зазнав значних збитків для виробничої та соціальної інфраструктури, через окупацію та активне ведення бойових

дій, регулярні атаки на морські та річкові порти, мінування акваторії Чорного моря, експортну блокаду, руйнування рекреаційного потенціалу, а також екологічну катастрофу, спричинену підривом Каховської гідроелектростанції, тощо. Під впливом цього значно похитнулися конкурентні позиції регіону, проте саме зараз актуальним постає питання нарощування тих конкурентних позицій в економіці та менеджменті, які залишилися наразі, зважаючи на сьогоднішні можливості донорської підтримки і залучення різних фінансових ресурсів та програм експертної підтримки відновлення України.

Висновки і перспективи подальших досліджень. У нашій державі створені всі умови для вільного економічного розвитку територіальних громад, прийнята відповідна нормативна база, яка не тільки дає можливість, але і спонукає до розвитку конкурентного середовища серед ОТГ, підвищує їх конкурентоспроможність. Водночас, низький рівень підготовки менеджменту, не дає багатьом громадам використовувати свої особливості для створення фінансово спроможних та конкурентоздатних громад. Розв'язок проблеми можливий за наступних умов: удосконалення кадрового потенціалу у системі управління розвитком ОТГ; покращення інформаційного забезпечення публічного управління, збільшення суб'єктів малого та середнього бізнесу, насамперед в сільських ОТГ; сприяння розвитку конкурентних позицій реального сектору економіки ОТГ; проведення системної роботи по створенню нових робочих місць; націлення підприємців ОТГ на створення виробництв з більшою доданою вартістю; запровадження сучасних енергозберігаючих технологій, раціональне використання природних ресурсів; запровадження дієвого контролю за використанням земельних ресурсів; посилення контролю за раціональним використанням комунального майна. Особливого значення ці заходи набувають у період зниження конкурентоспроможності регіону під впливом військових дій на території України. Аналіз перспектив нарощування конкурентних позицій Причорноморського економічного регіону в сучасних умовах відкриває перспективи подальших економічних досліджень.

Список використаних джерел:

1. Захарченко С.В. Конкурентоспроможність регіонів України та стратегічні аспекти її підвищення (у контексті підходу фахівців IMD-Lausanne). *Регіональна економіка*. 2015. № 3. С. 44–51.
2. Кльоба С.М. Соціально-економічна сутність критеріїв конкурентоспроможності об'єднаних територіальних громад. *Регіональна економіка*. 2018. № 3. С. 36–43.
3. Співак С., Королюк Т., Мазуренок О. Фактори підвищення конкурентоспроможності об'єднаних територіальних громад. *Галицький економічний вісник*. 2019. №6 (61). С. 22–29. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2019.06.022
4. Подзізей О.О. Особливості формування конкурентоспроможності ОТГ на засадах сталого розвитку. *Економічний форум*. 2020. №1(4), С. 72–77.

5. Подзізей О.О. Концептуальні підходи відновлення конкурентоспроможності територіальних громад і регіонів. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки. Розділ І. Економіка*. 2023, №1. С. 28–33. DOI: <https://doi.org/10.29038/2786-4618-2023-01-28-33>

6. Іртищева І.О., Криленко Д.В. Визначення залежності рівня розвитку Причорноморського регіону від напрямків реалізації фіскальної політики. *Економічний аналіз*. 2017. Том 27. № 4. С. 299–306. DOI: <http://dx.doi.org/10.35774/econa2017.04.299>

7. Сторожилова У.Л. Розвиток Причорноморського економічного району в контексті публічного управління та європейської інтеграції. *Причорноморські економічні студії*. 2017. Вип. 21. С. 125–131.

8. Порудеєва Т.В. Оцінка конкурентоспроможності причорноморського регіону України в умовах поглиблення процесів глобалізації та євроінтеграції. *Причорноморські економічні студії*. 2017. Вип. 15. С. 141–145.

9. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України №157-VIII від 05.02.2015 р. Дата оновлення: 14.05.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>. (дата звернення: 17.10.2023).

10. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 р. № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>. (дата звернення: 17.10.2023).

11. Статистичний щорічник України 2021. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/11/Yearbook_2021.pdf. (дата звернення: 06.12.2023).

12. Порудеєва Т.В. Конкурентоспроможність України у контексті глобалізації та євроінтеграційних процесів. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Випуск 16. С. URL: <http://global-national.in.ua/archive/14-2016/46.pdf>. (дата звернення: 06.11.2017).

13. Довідник АТУ: Децентралізація. URL: https://decentralization.ua/state?sort_direction=&sort_by=. (дата звернення: 12.12.2023).

14. Моніторинг реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади. Міністерство розвитку громад та територій України. URL: https://decentralization.ua/mainmonitoring#main_info. (дата звернення: 12.12.2023).

15. Південний (Причорноморський) економічний регіон. Ucluster. URL: <https://ucluster.org/universitet/klastery-ukraina/2005-study/southern-black-sea-economic-region/>. (дата звернення: 23.12.2023).

16. Чорноморська територіальна громада: Децентралізація. URL: <https://decentralization.gov.ua/newgromada/4304/budget>. (дата звернення: 23.12.2023).

17. Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад: Постанова Кабінет Міністрів України від 08.04.2015 р. № 214. Дата оновлення: 21.02.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF#Text>. (дата звернення: 29.12.2023).

18. Снігурівська територіальна громада: Децентралізація. URL: <https://decentralization.gov.ua/newgromada/4300>. (дата звернення: 09.01.2024).

19. Шевченківська територіальна громада: Децентралізація. URL: <https://decentralization.gov.ua/newgromada/4305>. (дата звернення: 09.01.2024).

References

1. Zakharchenko, S.V. (2015) *Konkurentospromozhnist' rehioniv Ukrainy ta stratehichni aspekty ii pidvyschennia (u konteksti pidkhodu fakhivtsiv IMD-Lausanne)* [Competitiveness of Ukrainian regions and strategic aspects of its improvement (in the context of the IMD-Lausanne approach)]. *Rehional'na ekonomika*, no 3, pp. 44–51. (in Ukrainian).

2. Kl'oba, S.M. (2018). *Sotsial'no-ekonomichna sutnist' kryteriiv konkurentospromozhnosti ob'iednanykh terytorial'nykh hromad* [Socio-economic essence of competitiveness criteria for united territorial communities]. *Rehional'na ekonomika*, no 3, pp. 36–43. (in Ukrainian).

3. Spivak, S., Koroliuk, T., Mazurenok, O. (2019). *Faktory pidvyschennia konkurentospromozhnosti ob'iednanykh terytorial'nykh hromad* [The factors of increasing the competitiveness of united territorial communities]. *Halyts'kyj ekonomichnyj visnyk*, no 6 (61), pp. 22–29. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2019.06.022 (in Ukrainian).

4. Podzizej, O.O. (2020). *Osoblyvosti formuvannia konkurentospromozhnosti OTH na zasadakh staloho rozvytku* [Peculiarities of forming the competitiveness of UTCs on the basis of sustainable development]. *Ekonomichnyj forum*, no. 1(4), pp. 72–77. (in Ukrainian).

5. Podzizej, O.O. (2023). *Kontseptual'ni pidkhody vidnovlennia konkurentospromozhnosti terytorial'nykh hromad i rehioniv* [Conceptual approaches to restoring the competitiveness of territorial communities and regions]. *Ekonomichnyj chasopys Volyns'koho natsional'noho universytetu imeni Lesi Ukrainky* [Economic Journal of Lesya Ukrainka Volyn National University]. Vol. I. *Ekonomika*, no 1, pp. 28–33. DOI: <https://doi.org/10.29038/2786-4618-2023-01-28-33> (in Ukrainian).

6. Irtysheva, I.O., Krylenko, D.V. (2017). *Vyznachennia zalezhnosti rivnia rozvytku Prychornomors'koho rehionu vid napriamkiv realizatsii fiskal'noi polityky* [Determining the dependence of the level of development of the Black Sea Region on the directions of fiscal policy implementation]. *Ekonomichnyj analiz*. Is. 27, no 4, pp. 299–306. DOI: <http://dx.doi.org/10.35774/econa2017.04.299> (in Ukrainian).

7. Storozhylova, U.L. (2017). *Rozvytok Prychornomors'koho ekonomichnoho rajonu v konteksti publichnoho upravlinnia ta ievropejs'koi intehtratsii* [Development of the Black Sea Economic Region in the context of public administration and european integration]. *Prychornomors'ki ekonomichni studii*. Vol. 21. S. 125–131. (in Ukrainian).

8. Porudieieva, T.V. (2017). *Otsinka konkurentospromozhnosti prychnomors'koho rehionu Ukrainy v umovakh pohlyblennia protsesiv hlobalizatsii ta ievrointehtratsii* [Assessing the Competitiveness of the Black Sea Region of Ukraine in the Context of Deepening Globalization and European Integration]. *Prychornomors'ki ekonomichni studii*. Vol. 15, pp. 141–145. (in Ukrainian).

9. The Verkhovna Rada of Ukraine (2020). The Law of Ukraine “On Voluntary Amalgamation of Territorial Communities”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>. (Accessed 17 October 2023). (in Ukrainian).

10. The Cabinet of Ministers of Ukraine (2020). “Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On State strategy for regional development for 2021-2027””, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>. (Accessed 17 October 2023). (in Ukrainian).

11. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2023). *Statystychnyj schorichnyk Ukrainy 2021* [Statistical Yearbook of Ukraine 2021]. Official website, available at: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/11/Yearbook_2021.pdf. (Accessed 06 December 2023).

12. Porudieieva, T.V. (2016). *Konkurentospromozhnist' Ukrainy u konteksti hlobalizatsii ta ievrointehratsijnykh protsesiv* [Competitiveness of Ukraine in the context of globalization and European integration processes]. *Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky* [Global and national problems of economics]. 2016. Is 16. Available at: <http://global-national.in.ua/archive/14-2016/46.pdf>. (Accessed 06 December 2023). (in Ukrainian).

13. Decentralization (2023). Dovidnyk ATU [Handbook of the Association of Ukrainian Cities], available at: https://decentralization.ua/state?sort_direction=&sort_by=. (Accessed 12 December 2023). (in Ukrainian).

14. The Ministry of Communities and Territories Development of Ukraine (2023). *Monitorynh reformy mistsevoho samovriaduvannia ta terytorial'noi orhanizatsii vlady* [Monitoring of the reform of local self-government and territorial organization of power]. URL: https://decentralization.ua/mainmonitoring#main_info. (Accessed 12 December 2023). (in Ukrainian).

15. Ucluster (2023). Pivdennyj (Prychornomors'kyj) ekonomichnyj rehion [Southern (Black Sea) Economic Region]. URL: <https://ucluster.org/universitet/klastery-ukraina/2005-study/southern-black-sea-economic-region/>. (Accessed 23 December 2023). (in Ukrainian).

16. Decentralization (2023). Chornomors'ka terytorial'na hromada [Black Sea territorial community]. URL: <https://decentralization.gov.ua/newgromada/4304/budget>. (Accessed 23 December 2023). (in Ukrainian).

17. The Cabinet of Ministers of Ukraine (2015). “Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On approval of the methodology for the formation of capable territorial communities””, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF#Text>. (Accessed 29 December 2023). (in Ukrainian).

18. Decentralization (2023). Snihurivs'ka terytorial'na hromada [Snihurivska territorial community]. URL: <https://decentralization.gov.ua/newgromada/4300>. (Accessed 09 January 2024). (in Ukrainian).

19. Decentralization (2023). Shevchenkivs'ka terytorial'na hromada [Shevchenkivska territorial community]. URL: <https://decentralization.gov.ua/newgromada/4305>. (Accessed 09 January 2024). (in Ukrainian).

THE MAIN FEATURES OF ENSURING THE COMPETITIVENESS OF TERRITORIAL COMMUNITIES OF THE BLACK SEA ECONOMIC REGION

Hennadiy B. Nikolenko, Uman National University of Horticulture, Uman (Ukraine).

E-mail: 2210nik@gmail.com

Vitalii G. Storozhuk, Uman National University of Horticulture, Uman (Ukraine).

E-mail:

<https://doi.org/10.32342/2074-5362-2024-1-36-5>

Keywords: *competitiveness, competitive advantages, territorial community, Black Sea economic region, decentralization*

JEL classification: *O18, O13, R10, R58*

The main features of ensuring the competitiveness of territorial communities of the Black Sea Economic Region are considered in the article. The institutional framework for the development of territorial communities in the context of the reform of local self-government and territorial organization of power in Ukraine on the basis of decentralization is characterized. The signs of competitiveness of united territorial communities at the vertical and horizontal levels are outlined. It is determined that the vertical competitiveness at the regional level is determined by the ability to effectively use its own potential and resources, to be in the forefront of the socio-economic development of the region, while at the national level – to successfully compete with other communities in a particular type of activity. The horizontal dimension of competitiveness implies the ability of a community to use its own socio-economic opportunities with minimal involvement of external resources by reducing energy costs, improving the quality of housing and communal services, creating new jobs, supporting small and medium-sized businesses, training and engaging third-party specialists, and efficient use of land and natural resources. The signs of competitiveness of communities in the Black Sea Economic Region by vertical and horizontal criteria are analyzed in the article. Examples of successful implementation by territorial communities of measures to increase their competitiveness by optimizing the use of available internal resources are provided. The main problems and obstacles to ensuring the competitiveness of the territorial communities of the studied region in the context of a full-scale war are outlined. The main ones are: damage to the industrial and social infrastructure of the region, due to the occupation and active hostilities, regular attacks on sea and river ports, mining of the Black Sea, export blockade, destruction of recreational potential, as well as the environmental disaster caused by the explosion of the Kakhovka hydroelectric power plant, etc. The key measures aimed at increasing the competitiveness of the territorial communities of the studied district are proposed, in particular: improving the human resources potential in the system of management of the development of territorial communities; promoting the development of competitive positions of the real sector of the district's economy; carrying out systematic work to create new jobs; aiming entrepreneurs to create industries with higher added value; introducing modern energy-saving technologies, rational use of natural resources, etc.

Дата надходження до редакції / Submitted: 23.01.2024

Дата прийняття до публікації / Accepted: 15.03.2024

Дата публікації / Published: 20.06.2024